

Ivan Cankar

Črtice

Kazalo:

Sova.....	3
Firbec.....	4
Kakadu.....	5
Brat Francelj.....	6
Gospod stotnik.....	7
Otroci in starci.....	8
Edina beseda.....	9
Sence.....	10
Kralj Matjaž.....	11
Vrzenec.....	12
O pisatelju.....	13
Ustvarjanje.....	14

Sova

Osebe:

- mežnar
- ministrant
- hlapec
- Ivan

Kratka obnova:

Mežnar in ministrant sta se neko sobotno popoldne vračala nazaj proti cerkvi in sta se oglasila pri Cankarjevih. Mežnar je v rokah držal sovo, ki je bila zelo lepa, njen pogled pa je bil strašen, poln sovraštva. Cankarjevi so sovo kupili. Postavili so jo v kletko. Prvo noč so jo postavili v izbo. Sova je celo noč vzkrikala in ni dala miru. Drugo noč so jo postavili k hlapcu v skedenj. Hlapec je bil naslednje jutro zelo jezen, ker zaradi sove ponoči ni mogel spati. Tretjo noč pa so jo postavili na dvorišče. Sova se je celo noč oglašala. Še pred zarjo pa je utihnila. Zjutraj so videli kletko, v njej pa poginulo sovo in podgano. Vsako noč se je potem oglasila strahotna posmrtnica.

Firbec

Osebe:

- dekla
- kmet
- Ivan

Kratka obnova: Pri Cankarjevih so imeli psico. Na spomlad je skotila štiri psičke in eno psičko. Slednjo je dekla kar pograbila in vrgla v steno, da je poginila. Dva so dali v rejo. Doma sta ostala dva. Enega je Ivan krstil za Žabo ker je bil v mladosti zelo debel, enemu pa je dal ime Firbec. Dekla je psico kmalu po tem, ko je skotila mladiče ubila. Nekega dne se je Žaba potepal in se je vrnil domov ves garjav, zato ga je dekla ubila in ostal je samo Firbec. Neke noči je Firbec odšel na polje odkoder se ni vrnil. Ivanu se je še velikokrat zdelo, da sliši Firbca, kako bevška.

Kakadu

Osebe:

-dekla
-stara gospa
-Ivan

Kratka obnova:

Kakadu je bila žival iz rodu papig. Pozibaval se je od jutra do večera na klinu v svoji gajbi. Tudi kadar so ga spustili iz gajbe je bil kakor zapornik, ki ga izpustijo na zastraženo dvorišče. Nekega dne je sedel na deklini rami, ko je prišla skozi vrata stara gospa. Skočil ji je na klobuk in od tam zletel skozi vrata . Naslednje jutro je bila pobeljena vsa pokrajina. Kakadu se je vrnil domov ves premražen in moker.

V gajbi se je dvignil in zakričal: a...a....a-a...a-a-a. Bil je glas, kakor ga začuje bolnik sredi noči, kakor da ga kličejo iz daljne veseljnosti.

Brat Francelj

Osebe:

-Francelj
-Ivan
-Jurij
- Cankarjev oče

Kratka obnova:

Nekega meglenega jutra, ko je bil Ivan še v postelji se je na vratih prikazal neznan popotnik. Bil je Ivanov brat Francelj.

Ivan se ga je spominjal še iz mladosti, ko je sedel na peči in si prepeval hrvaške pesem. Oče mu je rekel, če si še ni oddahnil, Francelj pa je vzel culo in se odpravil po svetu. KO je prišel nazaj, je šepal na desno nogo, levo roko pa je imel povezano. Ivanu je rekel, da je prišel iz vojske. Ko je bil na Dunaju, so ga ljudje vprašali kje je doma in ker jim on ni znal povedati si je ime kraja izmislil sam. Rekel je da živi v Popovači na Hrvaškem. Potem je vstal, si zapel suknjič in rekel, da gre v Popovačo. Ivan ga je spremljal pod klanec in še dolgo gledal za njim, dokler ni izginil za meglo.

Gospod stotnik

Osebe:

- gospod stotnik
- vitek fant
- Ivan

Kratka obnova:

Bilo je neko hladno jesensko jutro. Ivan je gledal skozi okno, ko je naenkrat zagledal vojaka in kompanijo, ki je stala pred njim. Stotnik je stopal pred vrsto gor in dol. Ogrnjen je bil v črn plašč, v rokah pa je držal palico.

Ustavil se je pred vitkim fantom. Vprašal ga je po imenu in o njegovi družini.

Stotnik je stopil naprej in se ustavil pri naslednjem fantu. Vprašal ga je po njegovem dekletu. Tako je stotnik stopal naprej in spraševal fante, izbiral je le najmočnejše in najlepše. Ko je prišel do konca, je Ivan videl njegov obraz. Bil je brez kože, mesa, namesto oči je imel v lobanji izkopani dve jami. Stotniku je bilo ime Smrt. Na koncu je zaklical: »marš« in kompanija se je napotila v meglo.

Otroci in starci

Osebe:

- Tonček
- Lojzka
- Matijče
- Milka
- mati

Kratka obnova:

Otroci so imeli navado, da so vsak večer sedeli na peči in si pripovedovali zgodbe. Nekega večera pa je mati dobila pismo, da je njihov oče padel v vojni. In tedaj je najmlajši Tonček vprašal, kdaj se oče vrnejo?

Najstarejša Lojzka pa mu je jezno odgovorila, kako bi se vrnili, če so padli? In tako so se otroci tistega večera

pogovarjali o vojni. Milka najboljeješa med vsemi je vprašala, kakšna je vojska, in potem je Matijče pripovedoval o ubijanju in o orožju. Ob tistem času pa sta pred hišo sedela stara mati in star oče se držala za roke, kakor že dolgo poprej ne. Gledala sta v nebeško zarjo in nista rekla nobene besede.

Edina beseda

Osebe:

- Ivan

Kratka obnova:

Med najbolj zgodnjimi spomini izza otroških let, je bil Ivanu spomin na smrt. Bila je prazna soba, v kotu pa je na postelji ležal stari oče. Pri postelji so gorele sveče. Vse je bilo prazniško, Vsi pa so govorili, da je mrtev. Ivanu pa se je najbolj vtisnila v spomin tista noč, ko je prebdele ob mrtvaški postelji svoje matere. Sam nikoli ni bil tako blizu zadnji, edini besedi, ki se ustavi človeku na ustnicah, preden prestopi prag na ono stran. Neke noči pa se je Ivanu sanjalo, da je šel po brdu vkreber. Brdo je bilo posuto s trupli ljudi, trava pa je bila krvava. Na vsakem izmed tisočerih obrazov je molčala beseda, ki se je bila ustavila na robu ustnic. Ustnice so ostale neme, le nebesa so slišala njih edino, strašno besedo.

Sence

Kratka obnova:

Ležal je na Gradu, na tleh, na nizki slamnici. Po sobi se je gnetlo in prerivalo mnogo ljudi. Nekateri so ležali in spali. Njegovo življenje je bilo vse prej kot dobro. Posegel je daleč v svoja leta. Pomislil je na svojo ljubico Anko, a ona je bila mrtva. Obšla ga je pekoča zavest, da med vsemi, ki so spali, ni bilo enega, ki mu ne bi storil krivice. Potem se je obrnil proti tovarišu, ki je ležal poleg njega in mu povedal, da ko pride od tod gre naravnost k očetu. Tovariš ga je pogledal in mu povedal, da mu je njegova nevesta rekla, da je njegov oče umrl. Vzdignil se je s slamnice težak in truden, ozrl se je po sencah, ki so se do stropa majale pred njim, nato se je odpravil na hodnik. Ko se je vrnil, je bil bled in star.

Kralj Matjaž

Osebe:

-Ivan

Kratka obnova:

Ivan je videl kralja Matjaža, ko je sedel na svojem prestolu. Kralj Matjaž je bil zelo bled v obraz, pod širokimi čeljustmi pa so se vili valovi njegove mogočne črne brade, Njegove močne pesti pa so počivale na hrastovi mizi. Njegovi vojščaki so sedeli, sloneli in ležali. Nobeden ni spal, nobeden se ni ganil, kajti vsaka ura bi lahko bila tista , ki je bila oznanjena pred tisočimi leti. Kar naenkrat pa se je v dvorani prikazal čuden človek. Obraz je imel polit s krvjo, obleko pa je imel polito z krvjo in blatom. Prišel je drugi: ta je prišepal ob bergli, ker je imel samo eno nogo. Tretji je prinesel glavo v naročju. Dvorana se je širila in razmikala v neskončnost. V dvorani se je čutila napetost. Potem se je strop razmaknil, zasvetila so se nebesa, vzdignil se je silni Kralj Matjaž in...Ivan ni videl ničesar več Kdaj in kje je bilo vse to? Kdaj bo in kje?-

Vrzdenec

Osebe:

-Ivan

-mati

Kratka obnova:

Ivanova mati je bila doma z Vrzdencu. Ta vas leži blizu Horjulske doline. Ivan ni bil nikoli na Vrzdencu. Dan pred smrtjo se je mati selila. Mati je mirno spala; Ivan pa je šel k sosedu na kozarec vina. Tam je ostal dokler se ni znočilo. Ko se je vrnil je bila materina postelja prazna. Tako je šel v drugo kamrico. Mati je ležala v postelji v kotu. Mati je bila mlada, lica so bila mlada, na ustnicah pa je bil nasmeh. Mati je hotela iti ponovno v Vrzdenec. Kar naenkrat pa so se Ivanu iz oči vlile solze. Mati se je obrnila k zidu in zaspala. Ivan se je še velikokrat spomnil na Vrzdenec, ki je spomin na smrt.

O pisatelju

Rodil se je Na klancu na Vrhniki kot osmi otrok obrtniško-proletarske družine. Oče je služil kruh kot krojač, kjer pa se ni dolgo obdržal in je prekinil proizvodnjo ob prihodu trgovine s konfekcijo na Vrhniko. Zapustil je družino in odšel delat v Bosno. Mati je zelo težko preživljala družino, imela je srečo, da ji je pri tem pomagala vrhniška gospoda. Leta 1882 se je Cankar vpisal v osnovno šolo na vrhniškem hribu. Z odličnim uspehom se je leta 1888 s pomočjo vrhniških veljakov vpisal na ljubljansko realko. Stanovanje je dobil pri očetovem bratrancu Šimnu, a se je pozneje od njega zaradi pomanjkanja denarja odselil in si poiskal cenejše stanovanje. Čeprav je zelo stradal, je kdaj pa kdaj odšel med počitnicami v Pulj, kjer je imel sorodnike.

Po maturi, ki jo je opravil leta 1896, je odšel na Dunaj študirat stavbarstvo. Kmalu si je premislil in se prepisal na slavistiko. Ob tem je tudi izgubil podporo kranjskega deželnega zbora, ki je znašala 20 goldinarjev. Leta 1897 se je preselil v Pulj, ker mu je umrla mati. Čez čas se je vrnil na Dunaj, kjer je ostal do leta 1909. Dve leti prej (1907) je sicer hotel vstopiti v politiko kot kandidat socialdemokratov na deželnih volitvah, a mu ni uspelo. Po odhodu z Dunaja je živel v Sarajevu, kjer je živel pri bratu - duhovniku, pozneje pa se je dokončno preselil v Ljubljano.

12. maja 1913 je imel v ljubljanskem Mestnem domu znamenito predavanje *Slovenci in Jugoslovani*, po katerem je bil aretiran zaradi izjave, ki je zagovarjala jugoslovansko politično zvezo. Naslednje leto je bil nato znova aretiran, tokrat na Vrhniki, zaradi domnevnih simpatij do Srbov. Ne da bi zadevo preiskali, so ga zaprli na Ljubljanski grad, od koder je bil izpuščen šele 9. oktobra. Medtem mu je v avgustu umrl oče. Leto pozneje je odšel k vojakom v Judenburg na Zgornjem Štajerskem, kjer so ga že čez en mesec odpustili zaradi bolezni.

Poleti 1918 je nekaj časa prebival na Bledu, proti koncu oktobra pa je padel po stopnicah in se hudo poškodoval. Kot kraj njegove smrti beležimo Cukrarno v Ljubljani. Pokopali so ga na ljubljanskih Žalah v t. i. grobnici moderne, kjer so pokopani tudi Josip Murn, Dragotin Kette in Oton Župančič.

-Ustvarjanje

Ivana Cankarja uvrščamo med štiri predstavnike slovenske moderne (poleg njega še Murn, Kette in Župančič). Pisati je začel že v dijaških letih, pesmi pa je objavljial v Vrtcu in Ljubljanskem zvonu. V svojih dunajskih letih je sodeloval pri literarnem krožku slovenskih študentov, katerega člani so bili med drugimi tudi Oton Župančič, Fran Govekar in Fran Eller.

Cankar je najprej pisal realistično, pozneje pa se je preusmeril k novoromantičnim tokovom, zlasti k simbolizmu in (v začetku) dekadenci. Leta 1899 sta izšli zbirka pesmi Erotika ter zbirka črtic Vinjete. V epilogu slednjih je še potrdil svoj odmik od realizma:

»K vragu vse teorije! Moje oči niso mrtev aparat; moje oči so pokoren organ moje duše, - moje duše in njene lepote, njenega sočutja, njene ljubezni in njenega sovraštva ...«

Zaradi izida Cankarjeve Erotike in Župančičeve Čaše opojnosti štejemo leto 1899 za začetek slovenske moderne. Medtem ko je bila Župančičeva zbirka zastavljena bolj simbolistično, pa je Cankarjeva z izrazito dekadencijskim naslovom precej razburkala slovensko javnost. Takratni ljubljanski nadškof Anton Bonaventura Jeglič je celo ukazal pokupiti in sežgati vse izvode Erotike, kar se je tudi zgodilo, vendar to dejanje ni imelo večjih posledic, saj je bila že leta 1902 natisnjena in izdana druga izdaja zbirke. Pisanju poezije se je Cankar kmalu povsem odpovedal v korist prozi.

Leta 1900 se je v pismu Zofki Kveder odpovedal dekadenci in se zavzel za socialno angažirano književnost. Naslednje leto je izšla njegova satirična komedija Za narodov blagor, ki obravnava takratno politično dogajanje na Slovenskem. Leta 1902 je izšel roman Na klancu, ki velja za Cankarjevo najobsežnejše literarno delo in je posvečen spominu pisateljeve matere. Nekatere poteze v romanu so vzete iz avtorjevega lastnega življenja, zgodba pa opisuje boj propadle obrtniške družine za preživetje - v romanu najbolj izstopajo prvine simbolizma ter naturalistična ideja o dedni determiniranosti, eno od poglavij pa je zastavljeno precej dekadencijsko (Franckino doživetje s slikarjem). Še istega leta je izšla tudi prva v vrsti Cankarjevih političnih dram, Kralj na Betajnovi, ki obravnava izkoriščanje in upor malega človeka.

V delih Gospa Judit in Hiša Marije Pomočnice (oboje 1904) je Cankar obračunal še z zadnjimi vplivi dekadencijskega senzualizma in naturalizma, leta 1907 pa je kot program k svoji predvolilni kampanji za Jugoslovansko socialdemokratsko stranko napisal svojo najbolj znano povest, Hlapec Jernej in njegova pravica, ki simbolično predstavlja boj zatiranega delavskega razreda proti izkoriščevalskim gospodarjem. Kljub volilnemu neuspehu je politično udejstvovanje nadaljeval v obliki razprav in predavanj - najbolj znano predavanje je imel leta 1913 v Ljubljani, z naslovom Slovenci in Jugoslovani, v katerem govoru pa se je zavzel za združitev vseh južnih Slovanov v skupno državo, a odločno nasprotoval kakršnekoli kulturnemu ali jezikovnemu zlivanju. Naslednje leto so začele v Slovanu izhajati črtice z motivi mladostnih spominov, ki so leta 1920 posmrtno izšli v zbirki Moja mladost.

Na Cankarjevo zadnje obdobje je kot na mnoge evropske pisce močno vplivala 1. svetovna vojna. V Podobah iz sanj, svoji zadnji zbirki črtic, ki je kakor Moja mladost posthumno izšla leta 1920, je viden močan premik k

simbolističnemu ekspresionizmu (zlasti črtici Gospod stotnik ter Kostanj posebne sorte).

Ivana Cankarja mnogi proglašajo za največjega slovenskega prozaista, skupaj s Slavkom Grumom pa je nedvomno tudi eden najboljših slovenskih dramatikov. Na tak ali drugačen način je vplival na vse kasnejše rodove slovenske književnosti, morda le z izjemo modernizma 60. let 20. stoletja. Socialni realisti (zlasti Prežihov Voranc) so se močno naslonili na lik »cankarjanske matere«, ki ga je Cankar vpeljal z romanom Na klancu ter zbirko črtic Moje življenje. Njegove politične ideje so navdušile mnoge, po njem pa se je odkrito zgledoval Srečko Kosovel, ki je enem od angažiranih predavanj po Cankarjevem zgledu staknil prehlad, iz katerega se je razvilo zanj usodno vnetje možganske opne. Letnica 1918, leto smrti Ivana Cankarja, velja za konec obdobja slovenske moderne.